

בפתחו של הכנס כנס הרצליה השני – 2001

ד"ר עוזי ארז, ראש המכון למדיניות ואסטרטגיה ויו"ר כנס הרצליה

ב-16 לדצמבר נתכנס, בימי סערה, ל"כנס הרצליה" השני. אשתקד, בחנוכה תשס"א, נועדנו ל"כנס הרצליה" הראשון על "מאזן החוסן והביטחון הלאומי". רוחב היריעה של הדיונים אז העיד על הגישה המרחיבה והמעמיקה שנקטה כלפי המושג ביטחון לאומי - כזו שכורכת היבטים כלכליים וחברתיים במדיניים ובצבאיים.

דיונינו אשתקד, שתוצאותיהם גובשו במסמכים שהופצו כסיכומי מנהלים ואח"כ יצאו לאור, נערכו תוך מאמץ להניח הנושאים על כפות המאזניים, על מנת שיושג אותו מאזן, או אותה "ספירת מלאי" של מצבנו הביטחוני. אלא, שניכרו גישות שונות כלפי עריכתו של מאזן כזה: יש שבחנו את תמונת המצב בהשוואה לנקודת זמן קודמת; יש שהעמידו משני צידי המשוואה סיכונים מול סיכויים, או אתגרים מול מענים; יש שהנגידו את המצוי מול הרצוי, לשיטתם; ויש שסברו כי, בשונה מהערכת מודיעין, הערכה מאזנית הינה הערכה דו-צדדית (net assessment).

השנה, גם אם לא נוכל לאמץ מתודולוגיה אחת מוסכמת לעריכת המאזן ואולי לא נכון יהיה לנסות זאת נוכח הרב-גוניות והרב-תחומיות של המפגש, עומדים לרשותנו שני מסמכים, ראשוניים מסוגם, הרלוונטיים לדיון השוואתי. הראשון שבהם הינו מסמך בקרה - הבוחן כיצד המאזן ששורטט אשתקד נראה במבחן הזמן שחלף ועד כמה תרם והועיל לדיון הציבורי ולמדיניות הלאומית. מסמך בקרה זה יוצג מיד בפתחו של הכנס וכך יעשה גם בעתיד בכל כנס ויעיד הדבר על רצינות המאמץ ועל הרצון ללמוד מהניסיון.

המסמך השני, אף הוא ראשוני במהותו, מנסה לאמוד את התנודות במצבה של ישראל כפי שהוא משתקף בדירוגים לה היא זוכה על פני מדדים שונים - חברתיים, כלכליים, פוליטיים וכו' - ביחס לעבר ובהשוואה לקבוצות הייחוס של המדינות המערביות מזה והערביות מזה. המסמך שמביא את תוצאות הבדיקה הזו הוא התחלתי בלבד ולכן יופץ אך לא יוצג בכנס. הוא נכתב במסגרת פרויקט מקיף עם עמיתים במערכת הביטחון של ארה"ב.

סדר היום של "כנס הרצליה" השנה, גם אם נערך סביב אותו מוטיב קבוע של "מאזן החוסן והביטחון הלאומי", שונה בתכלית מזה של שנה שעברה, וברור מדוע: ההתרחשויות הבינלאומיות טרפו סדרי עולם, ובעוד "כנס הרצליה" הראשון היה ממוקד בעיקר בהיבטי פנים ובמקורות עוצמה, הרי שהכנס הנוכחי עומד בסימן האירועים הדרמטיים במערכה המיידית שאנו מנהלים ובזו המתנהלת רחוק יותר מאיתנו, אך לה השלכות ברורות וגלי הדף לסביבתנו. וגם זה מסממני מצבנו המיוחד: היות ישראל מושפעת עד מאוד מהתפתחויות חיצוניות לה, באופן המכביד על הכורח בזיהוי מרכזי הכובד הענייניים וסדרי הקדימות והעדיפויות הנחוצים.

ב"כנס הרצליה" אשתקד נדרשנו, במחשבה תחילה, למושג "חוסן". אין ספק שבכך נגענו נכונה במימד קריטי של הווייתנו הביטחונית העכשווית. כך, למשל, רק באחרונה איפיון מאמר מערכת של עיתון הארץ מיום 3 בדצמבר את תמצית המצב הנוכחי תחת הכותרת: "מבחן לחוסן הישראלי". ברם, בדומה לריבוי הגישות המתודולוגיות לעשיית המאזן, כך גם שונות היו ההתייחסויות למהותו של מושג "החוסן". יש שהגדירוהו באופן צר, לאמור, חוסן הינו כושר עמידה, סיבולת ואורך

רוח אל פני אתגרים נוכחיים. זוהי הגדרה מצמצמת, אף כי רווחת, והיא מתייחסת לתכונות פסיביות במהותן. אך אפשר גם לראות בחוסן מימדים יותר פעילים, בבחינת המדיניות והצעדים הננקטים לוודא כי אל מול פני אתגרים עתידיים - ולא רק נוכחיים - יעמוד לנו כוחנו. במובן זה, חוסן כמוהו כביטחון הלאומי של העתיד והמקופל בו הינו מכלול הפעולות הנדרשות על מנת לבצר את יכולת העמידה של המדינה בפני כל איום ואתגר צפויים ולא רק אלה עמם מתמודדים עתה. הייתי מציע שהגדרה מרחיבה זו של מושג החוסן תשמש אותנו בדיונינו השנה, ועם כל ההכרח בהתמקדות על המערכה של השעה הזאת - תינתן גם הדעת גם לאתגרים ולהזדמנויות שבטווח הארוך, אם בחוסן לטווח ארוך חפצנו.

שורות אלה נכתבות בתאריך 7 בדצמבר - תאריך שאך טבעי שישליך כל מי שמהרהר בכך לטווחי זמן רחוקים. ואל יגידו שמה שהתרחש לפני ששים שנה איננו רלוונטי לדיונינו. הנה, לקחי ארה"ב מהתקפת הפתע עליה - בפרל הארבור, הלא הם חקוקים בזיכרון ההיסטורי האמריקאי, כמו גם בתפישת הביטחון שאימצה לעצמה בהמשך ועד עצם היום הזה, עת נתונה היא במערכה נגד הטרור, מערכה בה נדון בכנס הנוכחי. גם עבורנו יהיה זה נכון לצפות אל העתיד תוך התבוננות אל לקחי העבר. הרהור זה מקבל משנה תוקף באשר שורות אלה נכתבות במקרה בברלין לאחר ביקור במוזיאון היהודי החדש. והרי יש היודעים היטב עד כמה הפגימה ישראל לקחים בעקבות אשר אירע לעמנו לפני אותם ששים שנה, עד כמה הדברים נחרטו בתודעתנו ההיסטורית ועד כמה השליכו על תפישת הביטחון הלאומי שלנו, גם אם עומעמו מהכרח.

ברי כי לא סרו איומים קיומיים מעל ישראל, נהפוך הוא - יש שגוברים ומתעצמים. אך בכוחה של פרספקטיבת הזמן גם להפיח אופטימיות. הנה, בשנה הבאה נציין 120 שנה לתחילתו של המפעל הציוני, שכן ב-1882 הגיעו הביל"ויים והוקמו ראש פינה, זכרון יעקב וראשון לציון. בהסתכלנו אל מה שהיה אז בארץ ואל מה שהשיג המפעל הציוני ב-120 שנות קיומו - אי אפשר שלא לשאוב עידוד עצום והשראה לגבי חוסנו ויכולותינו.

אני מקווה שדיונינו כאן ישאו אופי הן של מפוכחות ורצינות והן של מעוף לפעולה ולעשייה, וכי ליבונם הפורה של הנושאים הרבים והסבוכים שעל סדר היום של הכנס יניבו תובנות, כמו גם מסקנות מועילות לגבי הנדרש לעתיד לבוא.